

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بررسی تطبیقی گزیده‌های از
دستور زبان فارسی، عربی و
انگلیسی

مؤلفان:

اکرم نوبختی - زهرا رحیمی

انتشارات چتر دانش

سرشناسه	: نوبختی، اکرم، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی تطبیقی گزیده‌ای از دستور زبان فارسی، عربی و انگلیسی / مولفان اکرم نوبختی، زهرا رحیمی.
مشخصات نشر	: تهران: چتر دانش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۵ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۴۴-۲
وضعیت فهرست نویسی: فیپا	
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۱۵.
موضوع	: فارسی -- دستور زبان تطبیقی -- انگلیسی
موضوع	: Persian language -- Grammar, Comparative -- English
موضوع	: فارسی -- دستور زبان تطبیقی -- عربی
موضوع	: Persian language -- Grammar, Comparative -- Arabic
موضوع	: دستور زبان تطبیقی
موضوع	: Grammar, Comparative and general
شناسه افزوده	: رحیمی، زهرا، ۱۳۷۴ -
رده بندی کنگره	: PIR۲۶۸۳
رده بندی دیویی	: ۴۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۷۷۰۶۲۸

نام کتاب	: بررسی تطبیقی گزیده‌ای از دستور زبان فارسی، عربی و انگلیسی
ناشر	: چتر دانش
مؤلفان	: اکرم نوبختی - زهرا رحیمی
نوبت و سال چاپ	: دوم - ۱۴۰۰
شمارگان	: ۵۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۴۴-۲
قیمت	: ۷۰۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خ منبری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

پست الکترونیکی: nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته‌ی حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله‌ی یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه‌ی خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه‌ی کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته‌ی حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آن‌ها از یک سو و تناسب آن‌ها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه‌ی آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته‌ی حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه‌ی خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه‌ی علمی بیش از پیش به منصه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

مقدمه مؤلف

اللهم اخرجني من ظلمات الوهم و اكرمني بالنور الفهم، اللهم افتح علينا ابواب
رحمتك و اُنشر علينا خزائن علومك

سپاس بی‌کران پروردگار یکتا را که هستی‌مان بخشیده و به طریق علم و دانش،
رهنمونمان شده و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه‌چینی از
علم و معرفت را روزی‌مان ساخت. آفریدگاری که درهای رحمت را بر ما گشود و فرصتی
عطا فرمود تا بنده خویش را در طریق علم بیازماید.

آموختن دستور هر زبان، آگاهی علمی به آن زبان است. این آگاهی منشاء بسیاری از
عملکردهای درست زبانی است؛ عملکردهایی از قبیل استفاده مناسب و منطقی از زبان
به‌عنوان ابزار سازمان‌دهندهٔ فکر و ذهن، آموزش درست زبان‌های خارجی و توفیق در
برقراری ارتباط گفتاری و نوشتاری.

بررسی زبان‌های عربی و انگلیسی در مقابل زبان فارسی با استناد به شیوه‌های
زبان‌شناسی مقابله‌ای نشان می‌دهد ساختار نحوی زبان عربی که یکی از زبان‌های سامی
است بسیار متفاوت از زبان‌های هندواروپایی از قبیل زبان انگلیسی و زبان فارسی است؛
در نتیجه تطبیق آن برای زبان‌آموزان دشوار است. نتیجهٔ این بررسی حاکی از آن است
که ساختار زبان عربی که یکی از زبان‌های سامی است در ریشه کلمات، جایگاه فعل،
فعل اسنادی، صفت و موصوف، علامت جمع، افعال مجهول، مفعول، قیود، جنسیت،
اسامی اشاره، جملات مرکب، عدد اسم و مصدر متفاوت از زبان‌های هند و اروپایی از
قبیل انگلیسی و فارسی است.

با توجه به اهمیت پژوهش‌های مبتنی بر مقایسهٔ زبان‌های مختلف و تأثیر آن در کشف حلقه‌های
ارتباطی زبان‌ها، باید بگوییم دستاورد بررسی مباحث دستور زبان در زبان فارسی، عربی و
انگلیسی به این صورت است که نوع بیان جمله در زبان فارسی و عربی و انگلیسی با وجود
شباهت‌های چشمگیر در برخی مباحث، اختلافاتی نیز دارند به‌گونه‌ای که جمله‌واره‌ها (توابع) در

زبان فارسی با همان شیوه بیان در زبان عربی از منظر دستور پژوهشگران زبان فارسی و نحوین زبان عربی با دو بیان مختلف بیان می‌شود و اختلافاتی دیگر که در بالا ذکر شود.

هر زبانی قواعد و نظام خاص خود را دارد؛ اما بسته به اینکه اصل و ریشه آنها از یک ریشه منشعب شده باشد، متشابهات آنها بیشتر است. مبنای این کتاب، زبان فارسی، گونه نثر فارسی نوشتاری معیار کتاب‌های درسی امروز، و سپس تطبیق آن با زبان عربی و انگلیسی است، ضمن اینکه قواعد و اصول شناخته‌شده این زبان‌ها با وجود اشتراک در سامی بودن یا هند و اروپایی بودن، دارای تفاوت‌های بسیاری نیز هستند؛ در نتیجه برخی مباحث در زبان فارسی دارای همان مباحث متناظر در زبان عربی و انگلیسی است و از طرف دیگر برای مباحث غیرمتناظر تلاش شده است در ذیل مباحث فارسی غیرمتناظر، شباهتی چه از نظر اسم، صفت، فعل و ... یافت شده و نگارش شود و هدف تطبیق جزء به جزء این زبان‌ها نبوده؛ چرا که هر زبان قواعد خاص خود را دارد؛ بلکه هدف کنار هم قرار دادن این زبان‌ها با مباحث متناظر و حتی غیرمتناظر در برخی مباحث، جهت ابتکاری نو در ایجاد انگیزه برای زبان‌آموزان محترم در کمک به فرآیند یادگیری است، به امید اینکه توفیق یابم جز خدمت به خلق او نکوشم.

* از خانواده دلسوز و مهربانم و همسرم که همیشه مشوق و تکیه‌گاه من بوده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

* از استاد شایسته، صبور و با تقوا آقای دکتر رحیمی، تشکر می‌نمایم که با حسن خلق و فروتنی از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننمودند.

* از همیاری و کمک سرکار خانم محبوبه نوبختی، دانش‌آموخته زبان و ادبیات فارسی، تقدیر و تشکر می‌نمایم.

* از آقای فرزاد دانشور مدیریت محترم مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش و همکاران ایشان در این مجموعه قدردانی می‌نمایم.

فهرست

۹	..... ساختار زبان
۱۱	..... گروه اسمی
۱۳	..... صفت اشاره
۱۵	..... صفت پرسشی
۱۸	..... صفت تعجبی
۲۰	..... صفت عالی
۲۲	..... صفات شمارشی اصلی و تفضیلی
۲۵	..... نشانه‌های جمع
۳۲	..... مضاف‌الیه
۳۵	..... صفت و موصوف
۳۹	..... معرفه و نکره
۴۱	..... انواع اسم
۴۵	..... ضمیر
۴۹	..... نقش‌های اصلی و تبعی
۵۲	..... گروه فعلی
۵۵	..... زمان فعل
۵۸	..... ساختار فعل و طریق ساخت آن
۶۰	..... ساخت زمان فعل‌ها
۶۳	..... زمان حال
۶۵	..... زمان آینده
۶۷	..... کاربرد زمان افعال
۷۰	..... افعال لازم و متعدی
۷۳	..... معلوم و مجهول
۷۷	..... فعل ساده و مرکب
۸۱	..... فعل کمکی

۸۴	تعریف جمله و ساختار آن
۸۶	اجزاء جمله
۹۰	انواع جمله
۹۲	جمله‌های سه جزئی و اجزاء آن
۱۰۱	جمله‌های چهار جزئی و اجزاء آن
۱۰۷	جملات استثنایی
۱۱۲	گروه قیدی
۱۱۵	منابع

همان طور که در بخش مقدمه کتاب ذکر نمودم، هر زبانی قواعد و نظام خاص خود را دارد، اما بسته به اینکه اصل و ریشه آنها از یک ریشه منشعب شده باشد، متشابهات آنها بیشتر است.

مبنای این کتاب، زبان فارسی، گونه نشر فارسی نوشتاری، معیار کتاب‌های درسی امروز، و سپس تطبیق آن با زبان عربی و انگلیسی است. ضمن اینکه با وجود اشتراکات فراوان در قواعد و اصول، دارای تفاوت‌های بسیاری نیز می‌باشد. در نتیجه برخی از مباحث کتاب پیش رو دارای همان مباحث متناظر در زبان فارسی، عربی و انگلیسی است که در بخش اول کتاب به آن پرداخته شده است که این مباحث شامل، گروه اسمی، صفات اشاره، پرسش، تعجیبی، عالی، صفات اصلی و تفضیلی، مفرد و جمع، مضاف‌الیه، صفت و موصوف، معرفه و نکره، انواع اسم و ضمیر، نقش‌های اصلی و تبعی، گروه فعلی و ساختار آن، زمان فعل‌ها و کاربرد آنها، افعال لازم و متعدی، معلوم و مجهول، فعل ساده و مرکب، فعل کمکی می‌باشد که به تمامی این مباحث به اختصار پرداخته شده است.

ساختار زبان

زبان فارسی

زبان فارسی از واحدهایی تشکیل شده که ترتیب واحدهای فارسی از کوچکترین واحد تا بزرگترین واحد به صورت زیر است:

۱- واج: کوچکترین واحد سخن است که تنها صوت دارد؛ اما معنا ندارد. مانند «ا» (a)، «پ» (I)، «م»، «ز»، «ک». . . که بعضی از واجها صامت (بی صدا) هستند مثل «ک»، «م»، «ز». . . و بعضی مصوت (صدادار) هستند مانند «ا»، «ی»، . . .

۲- تکواژ: دومین واحد زبان است و از چند واج ساخته می شود:

ما کتاب خر پد یم

۳- واژه: سومین واحد زبان است که از یک یا چند تکواژ درست می شود: گل، درخت، سبزه.

۴- گروه: به واحدی از زبان گفته می شود که از یک کلمه یا بیشتر ساخته شود و در ساختمان جمله به کار رود: همان دو دستگاه ساختمان بزرگ (نمونه اسمی)، گفت نمی رود (نمونه فعلی)

۵- جمله: واحدی از زبان است که از یک یا چند گروه ساخته شده و به دو قسمت نهاد و گزاره بخش پذیر باشد: کودکان امروز هر ملت، سرمایه های فردای آنانند.

۶- جمله مستقل: بزرگترین واحد سخن است که از یک یا چند جمله ساده تشکیل شده است: دستور حاضر بر اساس نظریه ساختاری نوشته شده است.

*تعداد واجها در زبانهای مختلف معمولاً بین بیست تا چهل است و در زبان فارسی این تعداد عبارت است از ۲۳ صامت و ۶ مصوت

زبان عربی

زبان عربی به دو قسمت علم صرف و علم نحو تقسیم می شود. علم صرف: درباره کلمه خارج از جمله بحث می کند و علم نحو درباره کلمه داخل

جمله بحث می‌کند.

کلمه: لفظی است که دارای معنا و مفهوم باشد مانند البیت، ضَرَبَ.

کلمه بر سه قسم است: اسم، فعل، حرف

اسم: کلمه‌ای است که برای نامیدن افراد و اشیاء اعم از جاندار و غیرجاندار به کار

می‌رود مانند بايَع، عَلِيٌّ، كعبَة.

فعل: کلمه‌ای که بر انجام کاری یا وقوع حالتی در زمان خاصی دلالت دارد، مانند

ضَرَبَ در جمله زیدُ ضَرَبَ: زید زد، ضرب فعل است.

حرف: کلمه‌ای است که بر معنای مستقلی دلالت ندارد و به‌وسیله آن میان کلمات

ارتباط ایجاد می‌شود. مانند «فی» در جمله الرجلُ فی الدار: مرد در خانه است.

زبان انگلیسی

جمله در زبان انگلیسی دارای اجزای زیر است:

۱- نهاد (subject)

۲- گزاره (predicate) ⇐ اجزای گزاره.

Intransitive verbs	افعال لازم	} ۱-۲ فعل (verb)	} اجزای گزاره
Transitive verbs	افعال متعدی		
Linking verbs	افعال ربطی		
Direct object	مفعول مستقیم	} ۲-۲ مفعول (object)	} اجزای گزاره
Indirect object	مفعول غیرمستقیم		
Object of the preposition	مفعول حرف اضافه		
subject complement	متمم فاعل	} ۲-۳ متمم (complement)	} اجزای گزاره
object complement	متمم مفعول		
verb complement	متمم فعل		
Adjective complement	متمم صفت		

گروه اسمی

زبان فارسی

اسم

اسم در برخی زبان‌ها نشانه صرفی ویژه‌ای دارد که بدان شناخته می‌شود و در زبان فارسی نشانه ویژه صرفی ندارد؛ اما اگر بتوان آن را در یکی از نقش‌های نهاد، مفعول، متمم، مسند، منادا، مضاف‌الیه در جمله به کار برد، اسم است. راه‌های دیگری نیز برای شناخت اسم وجود دارد از جمله:

- ۱- می‌توان آن را به وابسته‌های پیشین «این»، «آن» «چند»، ... به کار برد: این کتاب، آن زنبور، چند ترازو
- ۲- می‌توان به دنبال آن «ی» نکره آورده: کتابی، چمدانی
- ۳- می‌توان آن را جمع بست: کتاب‌ها، چمدان‌ها، تخت‌خواب‌ها.

	هسته	} اجزای گروه اسمی
پیشین	وابسته	
پسین		

ویژگی‌های اسم: از نظر وابسته‌پذیری (وابسته‌های پیشین اسم از قبیل صفت اشاره، صفت پرسشی، یک نکره، صفت تعجبی، صفت مبهم، صفت شمارشی اصلی، صفت شمارشی ترتیبی، صفت عالی، شاخص- وابسته‌های پسین اسم عبارتند از: ی نکره، نشانه‌های جمع، صفت شمارشی ترتیبی، مضاف‌الیه، صفت بیانی، معرفه، نکره، اسم، خبر، عام، خاص، بررسی می‌شود.

زبان عربی

تعریف اسم و نشانه‌های آن در عربی: اسم کلمه‌ای است برای نامیدن افراد و اشیای مختلف بدون دلالت به زمان خاص

۱- تنوین: محمد، علی	} نشانه‌های اسم
۲- الف و لام: الكتاب القرآن	
۳- اضافه شدن: مفتاح الخير	
۴- حرف جر: فی الكتاب	
۵- منادی: یا علی، یا حسین	
۶- منصوب: ایرانی	
۷- مصغر: رَجُلٌ	

زبان انگلیسی

انگلیسی اسم (Noun): اسم در زبان انگلیسی بزرگترین گروه از لغات و واژگان است. فاعل غیرجاندار که نام اشیاء، افراد، ایده‌ها، را بیان می‌کند.

۱- اسم‌ها با حروف تعریف a, an, the مشخص می‌شوند و حروف تعریف نشانه وجود اسم بعد از آنها است.

۲- بعضی اسم‌ها با پسوندهایشان شناخته می‌شوند مانند:

freedom, builder, childhood, insurance

۳- اسامی خاص با حروف بزرگ شروع می‌شوند و برای نامیدن اشخاص، مکان‌ها، روزها، ماه‌ها یا چیزهای خاص به کار می‌روند: Mr. brown

۴- اسامی عام برای چیزهای کلی به کار می‌روند: teacher, boy, class

۵- اسامی جمع بر گروهی از مردم یا چیزها دلالت می‌کنند: family, police, team, people

۶- اسامی معنی برای نامیدن یک عقیده، کیفیت با حالتی از ذهن به کار می‌روند اما وجود خارجی ندارند: truth, wealth, health.

صفت اشاره

زبان فارسی

صفت اشاره:

صفت اشاره از وابسته‌های پیشین اسم است که عبارتند از «این» «آن» «چنین» «چنان» «همین» «همان» که پیش از هسته (اسم) می‌آیند که برخی از این صفات (مانند: این، چنین، همین) مختص اشاره به نزدیک و برخی (مانند: آن، چنان، همان) مختص اشاره به دور است.

زبان عربی

اسم اشاره: اسم مبنی است که برای اشاره به کسی یا چیزی به کار می‌رود.

مفرد : ذلک	مذکر	اسم اشاره به دور	مفرد: هذا	مذکر	اسم اشاره به نزدیک
جمع : اولئک			مثنی : هذان هذین		
مفرد : تلک	مؤنث	دور	مفرد : هذه	مؤنث	نزدیک
جمع : اولئک			مثنی : هاتان هؤلاء		

نزدیک: هُنَا (اینجا)	اسم اشاره مکان
دور: هُنَاكَ، هُنَالِكَ (آنجا)	

زبان انگلیسی

ضمایر اشاره به نزدیک و اشاره به دور (this, that, these, those)

ضمیر اشاره	کاربرد	مثال
this	اشاره به نزدیک و برای مفرد به کار می‌رود	This is a book
that	اشاره به دور و برای مفرد به کار می‌رود	That is a pen
these	اشاره به نزدیک و برای جمع (بیش از یکی)	These are apples
those	اشاره به دور و برای جمع (بیش از یکی)	Thsoe are students

صفت پرسشی

زبان فارسی

صفت پرسشی: واژه‌های «کدام، چند، چندمین، چه» وقتی پیش از اسم بیایند و معنای پرسش را برسانند، صفت پرسشی هستند، مانند کدام کتاب را آورد؟ چند روز کار کردید؟ (چند و چندمین اگر پرسشی نباشند، صفت مبهم هستند مانند چند کتاب با خود آورده بود).

زبان عربی

حروف استفهام: حروفی هستند که برای سؤالی نمودن جمله به کار می‌روند که عبارتند از: «هل» و «أ»: مانند هل زيدٌ عالمٌ.

۱- صدارت طلب است؛ یعنی همیشه در ابتدای جمله می‌آید. ۲- آنچه مورد سوال است بلافاصله پس از آن بیان می‌شود. ۳- دارای معانی دیگر غیر از استفهام از قبیل: انکار، تعجب، سرزنش کردن و تقریر است.	}	همزه أ
۱- فقط برای جمله مثبت می‌آید. ۲- بر روی اسمی که بعد از آن فعل باشد وارد نمی‌شود.	}	هل

زبان انگلیسی

کلمات پرسشی (question words)

ردیف	کلمه پرسشی	معنی	کاربرد
۱	who	چه کسی	اگر فاعل مورد سؤال قرار گیرد
۲	whom	کسی را، چه کسی را	اگر مفعول مورد سؤال قرار گیرد
۳	what	چه چیز را	اگر فاعل و مفعول غیرشخصی مورد سؤال قرار گیرد
۴	where	کجا	اگر قید زمان مورد سؤال قرار گیرد
۵	when	چه وقت، کی	گر قید مکان مورد سؤال قرار گیرد.
۶	How many	(قابل شمارش) چه تعداد	اگر تعداد مورد سؤال قرار گیرد.
۷	How much	(غیرقابل شمارش) چه مقدار	اگر مقدار مورد سؤال قرار گیرد.
۸	How	چگونگی	چگونگی حالت و انجام کاری
۹	what time	چه ساعت	اگر وقت و رأس ساعت مورد سؤال قرار گیرد.
۱۰	How long	چه مدت	اگر مدت و زمان مورد سؤال قرار گیرد.
۱۱	How often	چند دفعه	اگر دفعه و بار مورد سؤال قرار گیرد.
۱۲	whose	مال چه کسی	اگر صفات ملکی مورد سؤال قرار گیرد

ردیف	کلمه پرسشی	معنی	کاربرد
۱۳	which	کدام	اگر انتخاب چیزی یا کسی مورد سوال قرار گیرد
۱۴	why	چرا	اگر دلیل مورد سوال قرار گیرد.
۱۵	How old	چند ساله	اگر سن مورد سوال قرار گیرد.
۱۶	How far	چه مسافتی	اگر مسافت مورد سوال قرار گیرد.
۱۷	How tall	قد و اندازه	اگر قد و اندازه مورد سوال قرار گیرد.
۱۸	How fast	چه سرعتی	اگر سرعت مورد سوال قرار گیرد.
۱۹	what color + noun	چه رنگی	اگر رنگ چیزی مورد سوال قرار گیرد.